

Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007

Kapitel: Svensk brottslighet i internationell belysning

Hela publikationen finns att beställa eller ladda ner på www.bra.se/go/297

SVENSK BROTTsutveckling I INTERNATIONELL BELYSNING

Lars Westfelt

Inledning

Det finns ett stort intresse för jämförelser av brottslighet i olika länder. Med hjälp av sådana hoppas man kunna se om olika kriminalpolitiska strategier varit lyckade och om andra sociala och ekonomiska förhållanden haft inverkan på brottsligheten. Hur ser då brottsligheten och brottsutvecklingen i Sverige ut jämfört med andra länder? Utgångspunkten i detta kapitel är att studera Sveriges brottslighet i ett europeiskt perspektiv. Svårigheter med jämförelser och sätt att tackla dessa redovisas kort. Tyngdpunkten ligger sedan vid den bild av brottsligheten som tillgängliga och användbara källor ger.

Huvudfrågorna är:

- Vilka möjligheter finns det att jämföra brottsligheten i olika länder?
- Vad kan man dra för slutsatser om situationen i Sverige jämfört med andra länder genom att studera resultat från den internationella of-ferundersökningen.
- Hur har brottsutvecklingen varit i Sverige jämfört med andra europeiska länder? Finns det en liknande brottstrend i flertalet länder sedan mitten av sjuttio-talet? Tidigare forskning har visat att så är fallet fram till slutet av 1990-talet men gäller detta fortfarande?
- Ökningen av stöldbrottsligheten har, både i Sverige och i många andra länder, bromsats upp kring 1990. Har denna stabilitet fortsatt in i 2000-talets mitt eller ökar dessa brott igen?
- Hur ser utvecklingen av våldet ut i Sverige och Europa? Ökar mordet under första hälften av 2000-talet? Vad säger en jämförelse av anmälda misshandelsbrott?

Jämförbarhet

Innan vi kan gå över till att försöka ge perspektiv på situationen i Sverige är det viktigt att ta reda på vad som faktiskt är möjligt att veta om skillnader mellan olika länders brottslighet. Finns det tillförlitliga

uppgifter om brottslighetens nivå och utveckling som också är jämförbara mellan länder?

I huvudsak finns två datakällor som kan och brukar användas i detta sammanhang. Dels respektive lands officiella kriminalstatistik, dels internationella och nationella offerundersökningar (mer utförligt beskrivna i bokens inledningskapitel).

Offerundersökningar

Många västeuropeiska länder har egna årliga (nationella) offerundersökningar där utsattheten för brott efterfrågas i den allmänna befolkningen. Hur länge de funnits varierar och det finns även skillnader när det gäller vilka brottstyper som ingår och hur undersökningarna är genomförda i övrigt. Sammanställningar av sådana finns sedan tidigare och de kan, om man tar hänsyn till skillnader dem emellan, användas som komplement till andra uppgifter.

Internationellt jämförbara undersökningar av utsattheten för brott har genomförts inom projektet icvs, International Crime and Victimization study. Här har mycket arbete lagts ner på att försöka få fram uppgifter som direkt kan jämföras mellan länder.

Den mest uppenbara fördelen med dessa viktimologiska uppgifter är att de inte bara gäller brott som anmälts och registrerats hos polisen. En uppenbar nackdel är att det är svårt att få tillförlitliga svar när det gäller grova brott och brott av »känslig natur« som till exempel sexualbrott. De internationella offerundersökningarna beskrivs mer ingående nedan. Men först följer ett kort avsnitt om jämförelser av kriminalstatistik från olika länder.

Kriminalstatistik

Den officiella kriminalstatistikens giltighet som indikator på faktisk brottslighet har i många sammanhang diskuterats inom kriminologin. Att jämföra kriminalstatistiken mellan olika länder kan vara problematiskt. I grova drag kan problemen sammanfattas enligt följande: över tid och mellan länder finns skillnader i *statistiska*, *rättsliga* och *faktiska* förhållanden som påverkar statistiken (Westfelt 2001, von Hofer 1997, 1991). Vi ska här inte gå in i detalj på dessa problemområden. I stället går vi direkt in på förslag till lösningar. Hur kan statistiken användas givet dessa problem?

Många forskare menar att en framkomlig väg är att koncentrera analysen på *trender* snarare än på *nivåer* (Bennett och Lynch 1990; Archer och Gartner 1984; Council of Europe 1982, Brå 1980:1). Utgångspunkten i föreliggande studie är att en analys av tidsseriers trender, i stället för nivåer, gör jämförelser av polisstatistik över anmälda brott möjliga. Detta innebär också att enstaka årliga variationer utesluts från analysen.

Det är viktigt att påpeka att det inte är möjligt att använda alla europeiska länders kriminalstatistik – i vissa fall finns inte statistik för en längre period tillgänglig, i andra verkar statistiken vara av för dålig kvalitet (Westfelt 2001).

Den typ av beskrivande trendanalys som görs här är uteslutande okulär vilket innebär att serierna helt enkelt ritas upp som figurer som studeras med blotta ögat. Ett problem med sådan trendanalys är att statistikserierna kan ligga på så olika nivåer att de är svåra att jämföra med varandra i samma figur. Hur kan man lösa detta? Olika metoder finns och de innefattar vanligen att data transformeras på något sätt. Här har indexering använts. Indexering är ett sätt att få fram en relativ skala. I stället för den absoluta ökningen från år till år visas ökningen relativt till ett visst »startår«. Nedan har (i de flesta fall) år 1975 fått utgöra ett sådant startår och alla övriga värden visar då hur stor ökningen/minskningen är i förhållande till värdet detta år.¹⁶²

Men före trendanalysen ska vi granska de internationella offerundersökningarna lite närmare och se vilka resultat de gett när det gäller brottsnivåer i Sverige jämfört med andra europeiska länder.

Brottsnivåer i Sverige och Europa

Sedan slutet av 1980-talet genomförs internationellt jämförbara offerundersökningar inom projektet ICVS, och hittills har resultat från fem undersökningar publicerats. Undersökningarna har genomförts år 1989, 1992, 1996, 2000 (van Dijk m.fl. 1990, van Dijk och Mayhew 1993, Mayhew och van Dijk 1997, van Kesteren, Mayhew, Nieuwbeerta 2000). Den femte undersökningen som i ett första steg endast gällde EU-länder, EUICS, har genomförts år 2004/2005 av Gallup Europa. I ett andra steg (ICVS 2004/2005) tillkom övriga länder som undersökningen omfattar och i dessa fall har studierna genomförts inom respektive land (van Dijk m.fl. 2007, van Dijk m.fl. 2007b). Av skäl som anges nedan behandlas resultat från den senaste omgången separat från de övriga.

Metodfrågor

Metoden för datainsamling i ICVS är telefonintervjuer (standardiserade frågor) med slumpmässiga urval av mellan i de flesta fall 1 000 och 2 000 personer i varje land. Sammanlagt har 24 länder deltagit i de tre undersökningarna, Sverige sedan år 1992. Endast fem länder har varit med i samtliga fyra undersökningar. De europeiska länder som någon gång deltagit är Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, England och Wales, Italien, Nederländerna, Nordirland, Norge, Polen, Portugal,

¹⁶² Samtliga serier från de olika länderna för en viss brottstyp har självfallet getts samma startår.

Schweiz, Skottland, Spanien, Sverige, Västtyskland och Österrike. De brottstyper som täcks av undersökningarna är bilstöld, stöld från bil, skadegörelse av bil, stöld av motorcykel, cykelstöld, inbrott, inbrottsförsök, rån, stöld från person, sexualbrott och misshandel/hot. Metodproblemen med denna typ av undersökningar är många och välkända. Nedan diskuteras ett antal sådana problem i korthet (se Ahlberg 1994).

Att använda ett stickprov för att dra slutsatser om en hel population är alltid förenat med en viss osäkerhet. Osäkerhetsmarginalen kan dock i princip beräknas och osäkerheten blir mindre ju större stickprov som används. Stickproven i föreliggande undersökningar är relativt små. Detta leder till att resultaten i första hand inte är lämpade för uppskattningar av den faktiska utsattheten för brott i respektive land. Däremot är det möjligt att göra bra jämförelser *mellan* länderna (Mayhew och van Dijk 1997:1,10).

Urvalet måste vara slumpmässigt för att beräkningarna av osäkerhetsmarginalerna skall vara giltiga. Ett problem med icvs-undersökningarna är att alla potentiella intervjupersoner inte kan nås genom telefonintervjuer. Vissa grupper, som till exempel fattiga, marginaliserade personer, riskerar att hamna utanför undersökningen. Ett speciellt problem när man gör internationella jämförelser är att teleföret varierar mellan olika länder.

Ett annat besläktat problem uppstår när vissa av de kontaktade personerna inte vill låta sig intervjuas. Detta problem finns alltid, men är av olika storleksordning i olika studier. Bortfallen har för några länder i icvs-undersökningarna varit stora (upp till 70 procent!). Det genomsnittliga bortfallet för de fyra första undersökningarna uppgick till 38 procent och för Sveriges del till totalt 27 procent. Den senaste undersökningen har ett bortfall på 50 procent i snitt och 45 procent för Sverige. För tolkningen av resultaten är det avgörande om bortfallet kan betraktas som mer eller mindre slumpmässigt eller om det sker *selektivt*. Om olika kategorier av personer faller bort i skiftande utsträckning i de undersökta länderna, påverkas jämförbarheten mycket allvarligt. I praktiken betyder detta att de beräknade osäkerhetsmarginalernas exakta storlek inte kan anges. Här måste vi nöja oss med att konstatera att osäkerheten faktiskt är större än vad beräkningarna nedan utvisar.

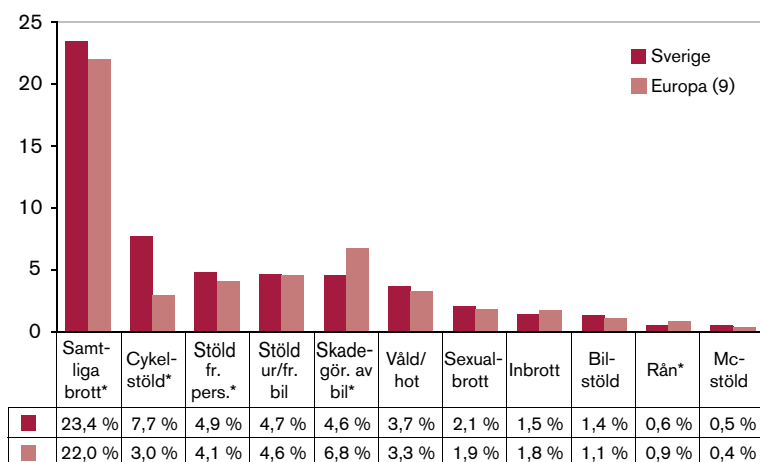
En del av de här diskuterade problemen kan minskas genom att lägga ihop länderna och undersökningarna, varigenom urvalsstorleken avsevärt höjs och vissa bristfälligheter i de enskilda undersökningarna utjämnas (jfr van Dijk och van Kesteren 1996). I den nedanstående analysen har därför resultatet av de fyra första icvs-undersökningarna slagits ihop. Vidare ingår endast de europeiska länder som medverkat vid minst tre av de första fyra omgångarna, totalt tio länder inklu-

sive Sverige¹⁶³. Detta tillvägagångssätt överensstämmer också väl med syftet att beskriva brottsligheten i Sverige jämfört med genomsnittet för andra europeiska länder. Nedan jämförs därför Sveriges position med genomsnittet för de övriga europeiska länderna när det gäller 10 brottstyper (inbrottsförsök har exkluderats).

Den senaste omgången intervjuundersökningar (EUCV/ICVS 2004/2005) är behäftad med extra stora metodproblem vilket är anledningen till att dessa resultat redovisas separat. Bland annat är bortfallen höga, viktningen felaktig, mobilabonnenter ej kontaktade och frågeformuläret ändrat.¹⁶⁴

Utsatthet för brott i Sverige jämfört med genomsnittet för Europa

I figur 1 nedan har resultaten från de fyra första ICVS-studierna sammanfattats. Som framgår av figuren är *cykelstöld* den brottskategori där Sverige relativt sett har den största andelen utsatta jämfört med det europeiska genomsnittet, medan *rån* och *skadegörelse av bil* är de kategorier där Sverige har lägst andel utsatta i förhållande till genomsnit-

Figur 1. Sammanslagning av ICVS år 1989, 1992, 1996 och 2000. Sverige respektive genomsnittet för nio europeiska länder. (*= signifikant skillnad mellan Sverige och Europa på 95 % -nivån).

¹⁶³ Efter ihopslagning av de fyra första ICVS-undersökningarna uppgår här urvalsstorleken för Sverige till 4 707 personer och för de nio övriga europeiska länderna till totalt 61 787 personer.

¹⁶⁴ Enligt Brå:s, Home Office och justitiedepartementet i Hollands gemensamma sammanställning av »metodological concerns« med EU ICV.

tet. Samtliga skillnader är statistiskt signifikanta. En signifikant högre andel utsatta har Sverige också för kategorin *stöld från person* även om skillnaden inte är särskilt stor.

När det gäller summan av samtliga 11 brottstyper ligger utsattheten i Sverige något högre än medelvärdet för de andra europeiska länderna (Europa: 22,0 procent; Sverige: 23,4 procent). Skillnaden är mycket liten men statistiskt signifikant ($p < 0,01$).

RESULTAT FRÅN SENASTE UNDERSÖKNINGEN

Jämförs detta med den senaste undersökningen (EUCV och ICVS 2004/2005) visar det sig att Sverige år 2003/2004 fortfarande ligger i paritet med europagenomsnittet när det gäller den sammanslagna brottskategorin.¹⁶⁵ I likhet med tidigare undersökningar har Sverige fler cykelstölder (Europa: 3,0 procent; Sverige 5,0 procent). Rånen är dock inte längre färre än i de andra länderna utan tangerar nu genomsnittet (Europa: 0,9 procent; Sverige 1,1 procent). Inga uppgifter finns för »skadegörelse av bil« i den senaste undersökningen. En annan skillnad från tidigare är att Sverige inte längre ligger över Europa för »stöld från person« utan i stället klart under (Europa: 2,4 procent; Sverige 4,0 procent). Mer positivt är också att Sverige har en lägre andel utsatta för inbrott (Europa: 1,7 procent; Sverige 0,7 procent). Sammanfattningsvis skiljer sig inte huvudresultaten i ICVS/ICV 2004/2005 särskilt mycket från tidigare omgångar när det gäller Sveriges position i förhållande till andra europeiska länder – möjligen kan en tendens skönjas som tyder på att brottsituationen i Sverige har förbättrats något i relation till andra länder i Europa.

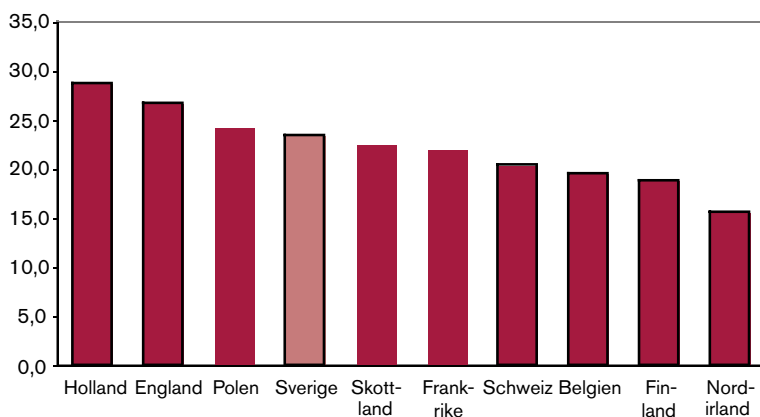
Utsatthet för brott i Sverige jämfört med nio europeiska länder

Det kan vara ganska vanskligt att rangordna länder efter utsatthet givet de metodologiska brister som i vissa fall föreligger. Men eftersom jämförelsen endast gäller de länder som varit med vid *minst tre* av de fyra undersökningsomgångarna bör siffrorna vara något mer säkra än när länder med endast en eller två mätningar ingår.

I figur 2 till figur 12 visas Sveriges andel i förhållande till de övriga nio länderna för respektive brottskategori som undersökts.¹⁶⁶ Sveriges andel redovisas med en stapel i avvikande färg. De länder där andelen utsatta är signifikant skilda från Sveriges andel redovisas i staplar

¹⁶⁵ I den senaste studien gäller den sammanslagna brottskategorin 10 brottstyper och inte 11 vilket var fallet tidigare. Sveriges värde för denna kategori är 16,1 procent medan de övriga nio länderna har 16,7 procent. En mycket liten skillnad som självfallet inte är signifikant ($p=0,29$).

¹⁶⁶ Kategorin inbrottsförsök är dock inte med i föreliggande jämförelse.

Figur 2. Rangordning av länder med minst tre mätningar. Andelen utsatta för 11 brott. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

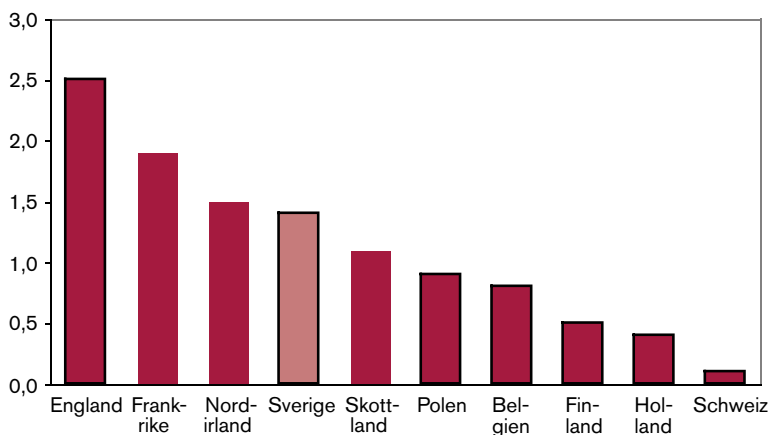
med en markerad kant, medan de som saknar en markerad kant inte är signifikant skilda från den svenska andelen. Detta betyder att det inte går att säga om dessa är högre eller lägre än respektive andel för Sverige med det dataunderlag som använts. De övriga med markerad kant är med 95 procents säkerhet högre/lägre än den svenska andelen ($p \leq 0,05$).¹⁶⁷

Jämförelsen av utsatthet för de 11 brottskategorierna sammantaget (se figur 2) visar att den svenska andelen utsatta hamnar i mitten eller något högre, jämfört med de övriga europeiska länderna. Två länder visar på signifikant högre andelar än Sverige: England och Holland. Fyra länder visar på signifikant lägre andelar. I figur 2 framgår också att skillnaderna mellan länderna generellt sett inte är så stora.

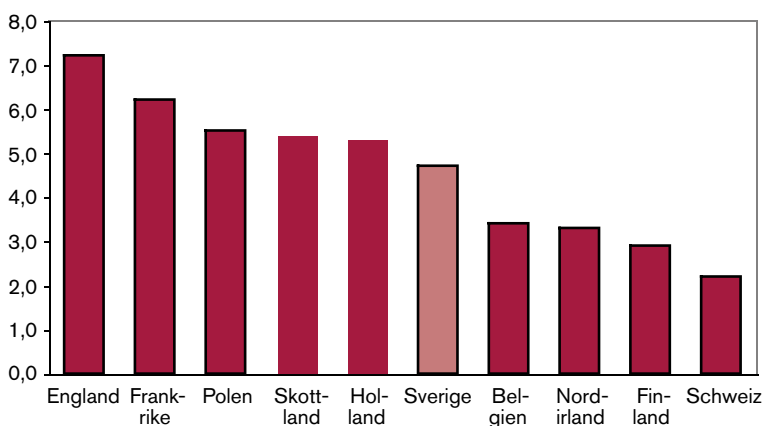
De brottstyper som har att göra med motorfordon samt cyklar visar med två undantag att Sveriges andel ligger i mitten (se figurerna 3–7). Det första undantaget gäller *skadegörelse av bil* där Sverige visar en lägre andel jämfört med de övriga länderna (se figur 5). Sex av länderna har en signifikant högre andel och de resterande tre en andel som inte skiljer sig mycket från den svenska. Det andra undantaget gäller *cykelstöld* där Sverige tillsammans med Holland har en signifikant högre andel än åtta andra europeiska länder (se figur 7).

När det gäller stölder i och av olika motorfordon samt cykelstöld skulle en mer djuplodande jämförelse även innefatta uppgifter om hur många fordon och cyklar som finns per invånare i de olika

¹⁶⁷ För varje brottskategori har de andra ländernas andel testats mot andelen för Sverige med hjälp av χ^2 (Chi-två) för att se om skillnaden är tillräcklig för att nå en statistisk säkerhet på 95 %.

Figur 3. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för bilstöld. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

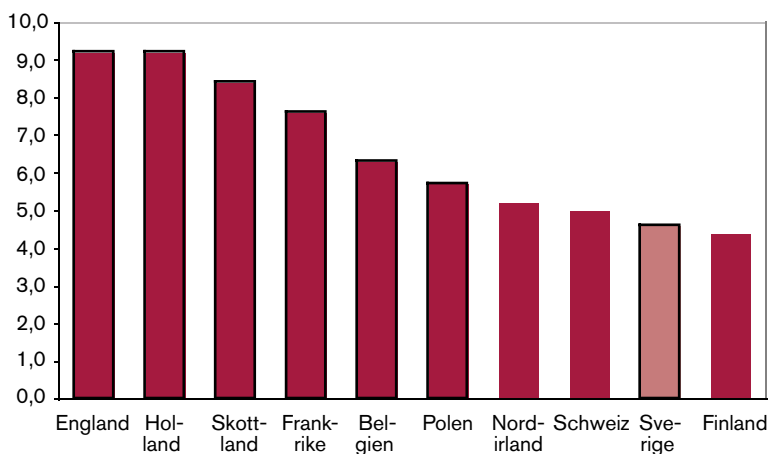

Figur 4. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för stöld ur/från bil. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

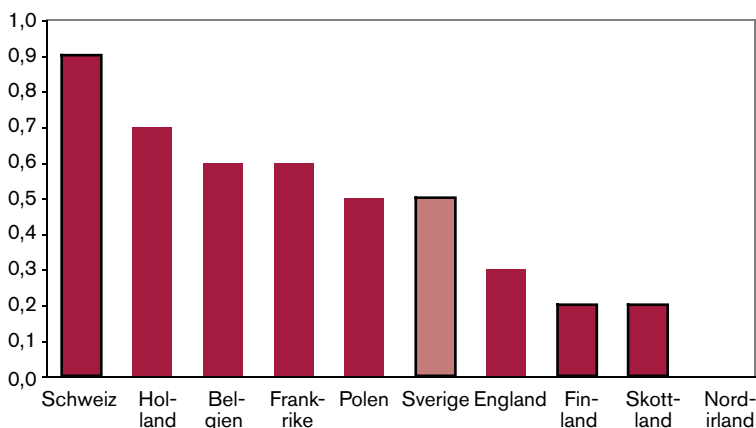
länderna. Att det finns ett samband mellan möjliga brottstillfällen/brottsobjekt – i det här fallet antal fordon – och brott är ett väletablerat faktum. Detta gör att forskare förväntar sig högre nivåer av vissa stöldbrott, »välfärdsbrott«, i länder med högre generell välfärd. I länder med många attraktiva stöldobjekt per invånare kan brotten vara fler både på grund av fler brottstillfällen och att objekten har ett lägre relativt värde som också kan innebära att stölderna inte anses lika allvarliga.

Uppgifterna om *inbrott* tyder på att utsattheten för dessa brott ligger på en relativt låg nivå i Sverige (se figur 8). Fyra länder har en högre andel utsatta för inbrott, fyra en så liten skillnad att den inte går att säkerställa statistiskt och endast ett land en lägre andel.

Beträffande rån hade ju Sverige en klart lägre andel utsatta jämfört med medelvärdet för övriga nio Europeiska länder, och de andelar som redovisas i figur 9 tyder också på att Sveriges andel utsatta är förhål-

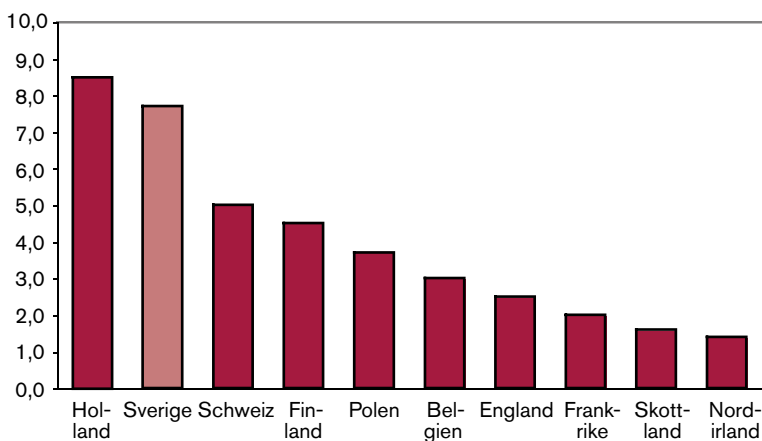

Figur 5. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för skadegörelse av bil. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

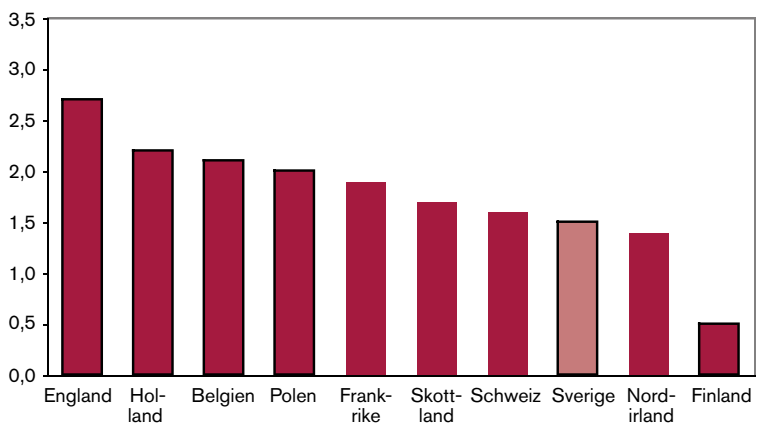

Figur 6. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för stöld av motorcykel. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

landevis låg i jämförelse med respektive land i undersökningen. Andelarna är dock låga generellt sett och skillnaderna mellan länderna små, vilket gör att endast tre länder skiljer sig signifikant från Sverige. Polen har en tydligt och signifikant högre andel utsatta för rån, tillsammans med England och Belgien som också har signifikant högre andel även om skillnaden inte är så stor. Tydliga skillnader mellan samtliga länder i icvs-undersökningarna avseende rån försvann till viss del genom

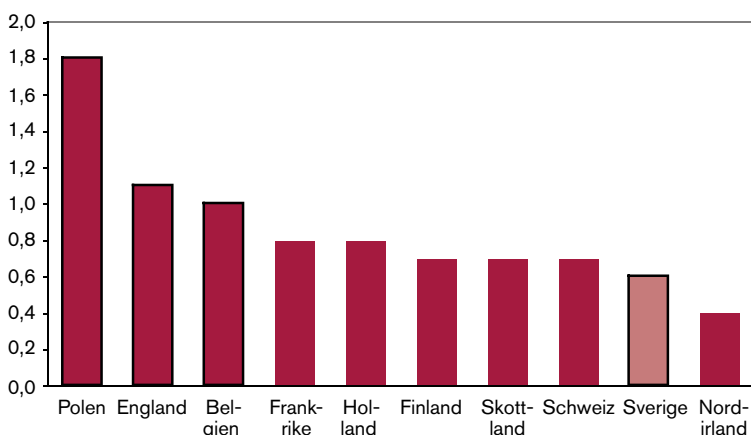
Figur 7. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för cykelstöld. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

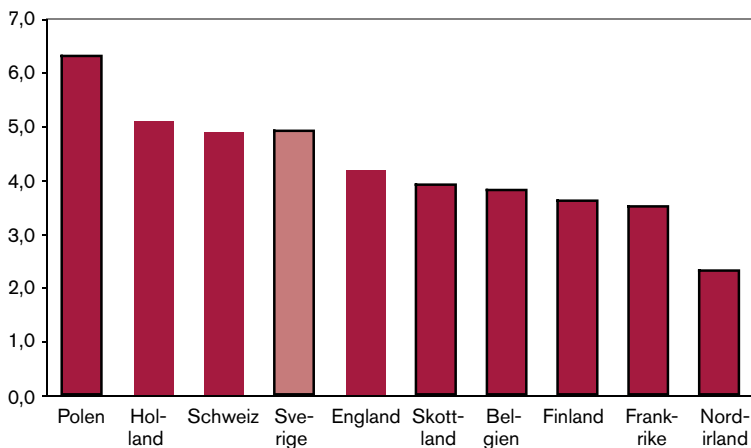
Figur 8. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för inbrott. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

urvalet av länder. Exempelvis redovisar Spanien en utsatthet på 3,1 procent och Norge 0,2 procent vid den enda omgång som respektive land deltagit i (och därför exkluderats).¹⁶⁸

Andelen utsatta för *stöld från person* i Sverige verkar ligga lite högre än majoriteten av de nio andra europeiska länderna (se figur 10). Endast Polen har en signifikant högre andel i denna kategori medan fem länder har signifikant lägre andelar.

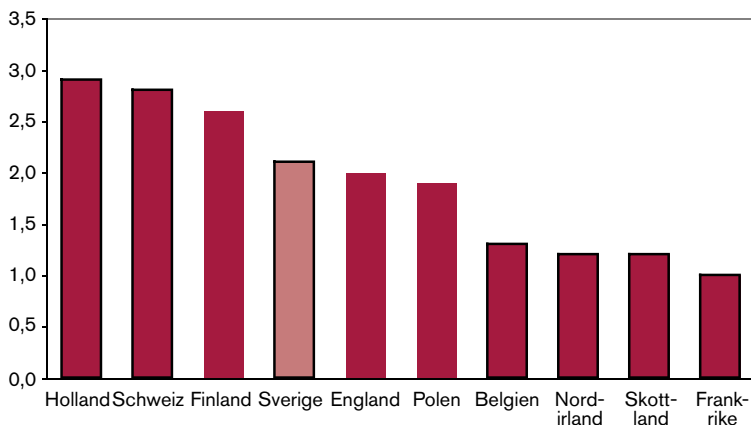
Figur 9. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för rån. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

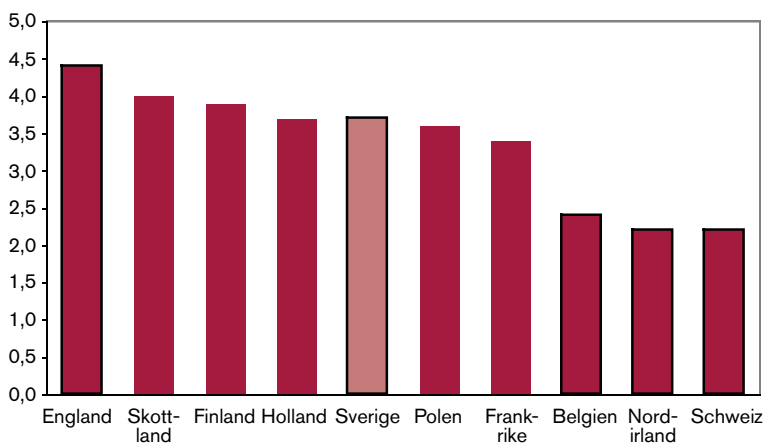
Figur 10. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för stöld från person. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

¹⁶⁸ Se tabell B1 i bilaga 1.

Kategorin *sexualbrott* visar att Sveriges andel utsatta ligger i en mittemposition eller något högre (se figur 11) jämfört med andelen i övriga nio länder. Med 95 procents sannolikhet har två länder (Schweiz och Holland) en högre andel och fyra en lägre. Även när det gäller viktologiska data ska det påpekas att en så känslig brottstyp som sexualbrott inte kan mätas med särskilt hög tillförlitlighet. Mörkertalet är med all sannolikhet stort även här och det kan finnas avgörande skillnader i kulturella definitioner som påverkar jämförbarheten.

Figur 11. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för sexualbrott. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

Figur 12. Rangordning av 10 europeiska länder. Andelen utsatta för misshandel/hot. Procent. Källa: ICVS 1989–2000.

För den sista kategorin av utsatta för *misshandel/hot* visar det sig också att Sverige har en andel som ligger något över en mittenposition av länderna; dock är det här ganska många länder vars andelar inte kan statistiskt skiljas från den svenska. England (och Wales) är det land som har en signifikant högre andel utsatta jämfört med Sverige, medan Belgien, Schweiz och Nordirland har en lägre andel (figur 12).

RESULTATEN I ICVS 2004/2005

Jämför man Sveriges och övriga europeiska länders position när det gäller stöld och fordonsrelaterade brott med avseende på resultaten från ICVS 2004/2005 framkommer endast smärre skillnader.¹⁶⁹ Om vi ska tro den senaste mätningen är Sveriges position beträffande *stöld av motorcykel* dock något sämre nu än tidigare.

Motsvarande jämförelser för vålds- och hotbrott och personrelaterade brott (samma analys som i figur 8–12) för ICVS 2004/2005 visar att resultaten skiljer sig åt i tre fall. Sverige har inte längre en lägre nivå av utsatta för *personrån* jämfört med de övriga länderna, utan ligger i stället i nivå med ett genomsnitt för dessa. Andelen som uppgett att de utsatts för *sexuallbrott* är relativt sett högre i Sverige och andelen som utsatts för *stöld från person* lägre.

Sammanfattning om brottsnivåer

En sammanslagning av resultat från fyra omgångar av den internationella offerundersökningen ICVS visar att andelen utsatta för brott generellt i Sverige i stort sett ligger i nivå med ett genomsnitt av nio andra europeiska länder. När det gäller specifika brottstyper visar jämförelsen med europagenomsnittet att Sverige har en klart högre andel utsatta för *cykelstölder* samt en något högre andel utsatta för *stöld från person* och *misshandel/hot*. Den svenska andelen är också lägre när det gäller *rån* och *skadegörelse av bil*.

När sedan de enstaka länder som medverkat vid minst tre omgångar av ICVS jämförs med Sverige visar det sig att det land som oftast hade en högre andel utsatta än Sverige var England och Wales. På motsatt vis har Nordirland oftast haft en lägre andel jämfört med Sverige. Om vi ser till de brottkategorier där Sverige *inte* intar en mittenposition av dessa länder visar det sig att Holland har en lika hög andel utsatta för *cykelstölder* som Sverige. Vidare ligger Finland närmast Sveriges låga andel utsatta för *skadegörelse av bil* (här är Holland i topp) och även Sveriges låga andel utsatta för *rån* (här är Polen i topp). Det kan också noteras att andelen utsatta för *inbrott* är relativt låg i Sverige enligt den här jämförelsen; endast Finland har en signifikant lägre andel.

¹⁶⁹ Här används samma analys som tidigare och som presenteras i figurerna 2–7.

Vissa jämförelser med den senaste omgången av icvs-studierna har gjorts trots att den är behäftad med metodologiska brister. Med några få undantag framkommer samma resultat som i de fyra första omgångarna. Det vill säga brottnivåerna i Sverige är inte avvikande höga i ett europeiskt perspektiv.

Brottsutvecklingen i nio europeiska länder 1975–2005

I det följande övergår jämförelsen till att gälla brottsutvecklingen mellan 1975 och 2005 enligt polisstatistik över anmälda brott. Hur har vålds- och stöldbrott utvecklats i Sverige jämfört med andra europeiska länder? Som tidigare nämnts är det i princip bara statistikens »grova drag« som kan jämföras; analysen gäller *trender* och inte nivåer eller enstaka årliga variationer.

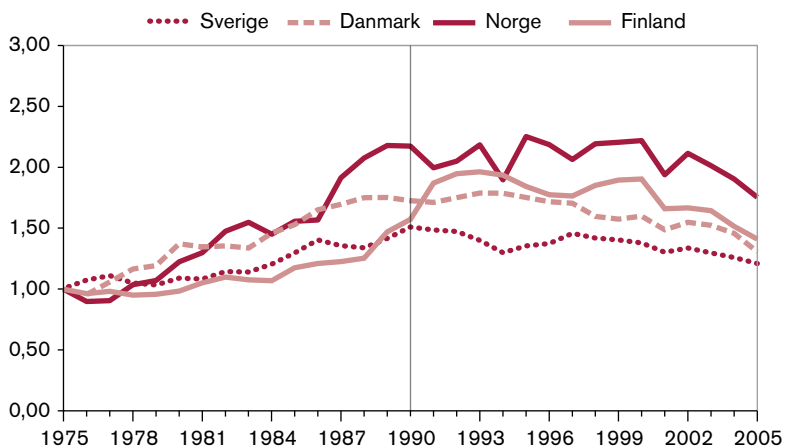
I ett tidigare arbete (Westfelt 2001) har brottstrender i nio europeiska länder mellan åren 1950 och 1997 jämförts. Genomgången nedan bygger på en uppdatering av detta datamaterial. Glädjande nog har tillgången på nyare siffror blivit bättre sedan den förra studien och för de flesta länder kunde data fram till år 2005 erhållas.¹⁷⁰

Samtliga stöldbrott

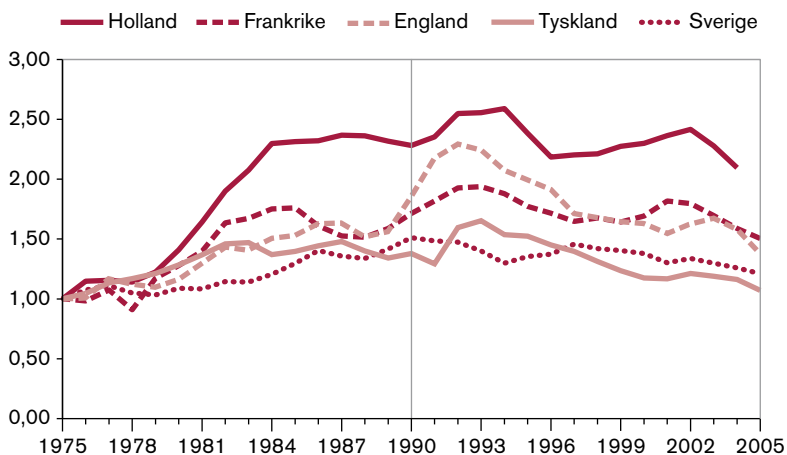
De anmälda stölderna har utvecklats på ett likartat sätt i Norden mellan åren 1975 och 2005. Från omkring år 1990 bromsas ökningen i både Sverige, Danmark, Finland och Norge varefter även en *minskande* utveckling gradvis inträder. I figur 13 framgår att de anmälda stöldbrotten ökat något snabbare i Norge före år 1990 och att de därefter haft en något mindre tydlig minskning än de andra länderna även om dessa skillnader måste anses som relativt små.

Jämförs sedan den svenska utvecklingen med den i de fyra utomnordiska länder som ingår visar det sig att även dessa länder erfarit en trendförändring efter år 1990 (se figur 14). Åren 1992 och 1993 bromsas utvecklingen upp i England, Tyskland, Frankrike och Holland åtföljt av en tydligt minskande trend. Denna minskning verkar kraftigast i England och Tyskland. Sveriges stöldbrottsanmälningar minskar från och med år 1990 tillsammans med Frankrikes och Hollands i en något långsammare takt.

¹⁷⁰ Uppdatering kunde i många fall göras med hjälp av »on-line« databaser på Internet. Ett undantag var Österrike vars statistik endast delvis kunde uppdateras. Trots bättre tillgänglighet än tidigare krävdes en hel del arbete för att finna de rätta brottskategorierna samt korrigera för omläggningar etc.

Figur 13. Antal anmälda stöldbrott per 100 000 invånare i Norden mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1975= 1).

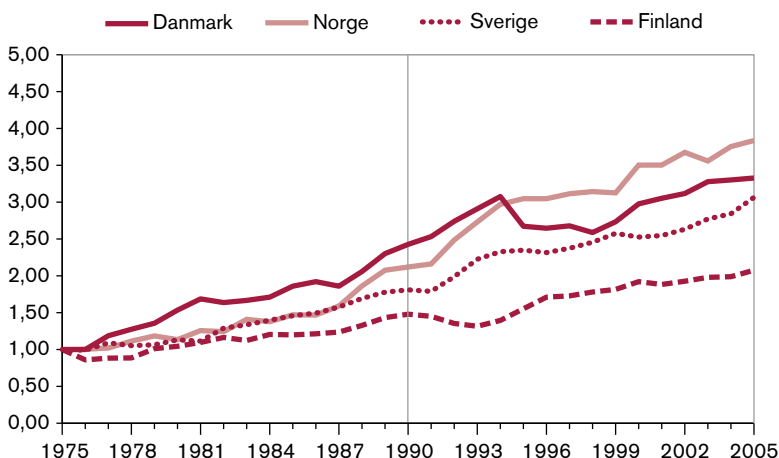
Figur 14. Antal anmälda stöldbrott per 100 000 invånare i Sverige, England, Tyskland, Frankrike och Holland mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1975= 1).

Rån

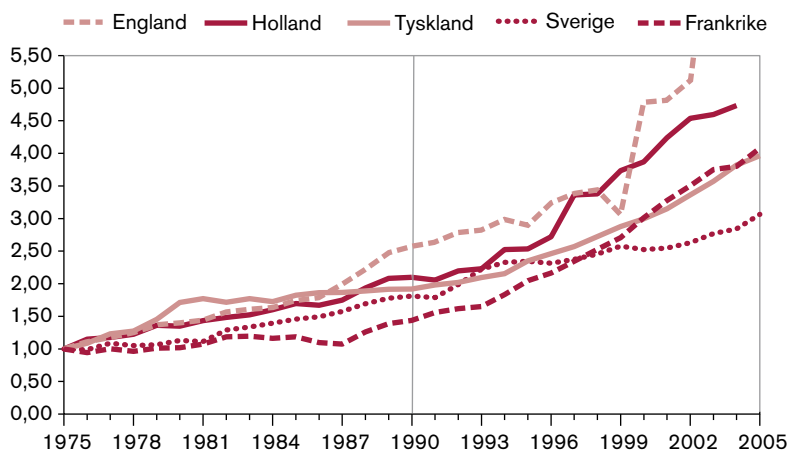
Anmälda rån visar till skillnad från stöldbrotten en ökning efter 1990 för majoriteten av de nordiska länderna (bilaga 1, figur B1). Det är endast Finland som avviker. Mellan 1975 och 1990 har detta land först en svag nedgång och sedan en ökning. Från 1990 visar sedan de anmälda rånen i Finland en minskande trend ända fram till år 2005. Även bland de utomnordiska länderna ökar rånanmälningarna över perioden (bilaga 1, figur B2). England och Holland har en mycket kraftig (relativ) ökning medan motsvarande ökning i Frankrike endast är något kraftigare än i Sverige. Tyskland har först en förhållandevis svag ökning och från år 1997 till slutet av perioden inträder i stället en minskande trend. Sammanfattningsvis ökar rånanmälningarna på ett likartat sett i samtliga länder undantaget Finland och Tyskland som har minskande trender i senare delen av perioden.

Misshandel

Ännu tydligare än för anmälda rån visar sig anmälda misshandelsbrott öka över hela perioden utan någon uppbromsning efter år 1990 (se figur 15). Vissa mindre skillnader finns dock. Framför allt har Finland en något mindre kraftig ökning sett över hela perioden. När det gäller den svenska misshandelsutvecklingen i förhållande till de utomnordiska länderna verkar trenden också här vara ökande under hela perioden (se figur 16). Här avviker dock Sverige med en något mindre kraftig (relativ) ökning från och med år 1990 jämfört med de andra

Figur 15. Antal anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare i Norden mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1975= 1).

Figur 16. Antal anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare i Sverige, England, Tyskland, Frankrike och Holland mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1975= 1).

länderna. Även England och Wales avviker med en mycket kraftig ökning de sista åren. Generellt sett har sådana kraftiga ökningarna nästan alltid »tekniska« förklaringar; det är svårt att tänka sig en verklig förändring av anmälningar eller brott av den storleksordningen på så kort tid. I datainsamlingen framkom också att väldigt genomgripande förändringar genomförts när det gäller detta lands statistiska förhållanden de aktuella åren.¹⁷¹

Våldtäkt

Det är tveksamt vad en analys av polisanmälda våldtäkter egentligen kan säga om utveckling av antalet faktiska våldtäkter. Vi vet att det finns stora skillnader avseende rättsliga och statistiska förhållanden mellan länderna och över tid (se till exempel wocb 2006). Därutöver är det med största sannolikhet även så att anmälningsbenägenheten kan variera/har varierat på ett sätt som gör det svårt att veta om förändringar kommer av att fler (/färre) anmäler dessa brott eller att fler (/färre) brott begås. Vissa analyser tyder dock på att den ökning som finns i Sverige inte uteslutande kan förklaras av statistikomläggningar och ökad anmälning; det bedöms som »inte alls osannolikt« att ökningen delvis är reell (Brå 2005). Slutsatsen är något säkrare i en ny rapport där en faktisk ökning av »vissa våldtäktstyper« bedöms som »sannolik« samtidigt som huvudorsaken är en ökad anmälning (Brå

¹⁷¹ Se till exempel www.crimestatistics.org.uk/output/Page66.asp

2008). Det kan således konstateras att dataserierna är mycket svåra att tolka. Trots detta redovisas en jämförelse av anmälningarna nedan och i likhet med råanmälningarna återfinns figurerna i en bilaga (bilaga 1, figur B3 och figur B4).

Norge har en ganska kraftig (relativ) ökning av våldtäktsanmälningar sedan slutet av 70-talet. Ökningstakten för Sverige är något långsammare medan Danmark och Finland i princip saknar en (relativ) ökning av anmälda våldtäkter. Bland de utomnordiska länderna har England kraftigast ökningsföljt av Frankrike som också har en mycket kraftigt ökande trend av anmälningarna. Sveriges ökning är klart mindre i förhållande till dessa medan Tyskland och Holland däremot har en i det närmaste stabil nivå av anmälningarna.

Mord och dråp

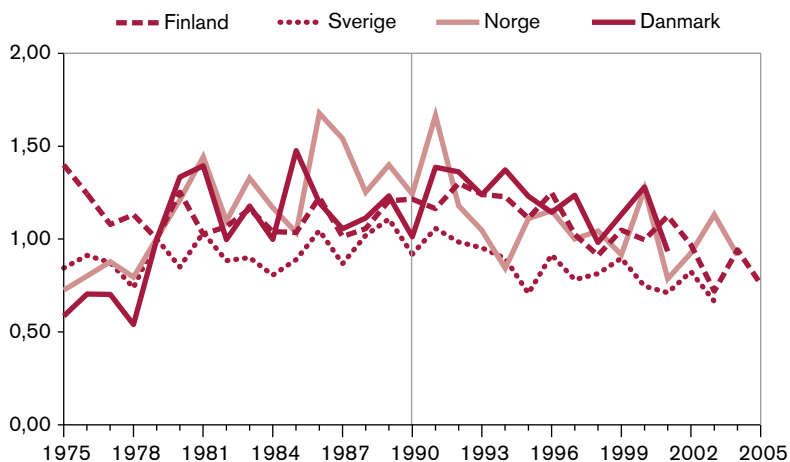
Det finns relativt goda möjligheter att få kunskap om och jämföra det allra grövsta våldet mellan olika länder. Det finns två indikatorer på utvecklingen av mord (mord och dråp) att tillgå: polisstatistiken över anmälda brott och dödsorsaksstatistiken. Polisstatistiken för dessa brott anses generellt vara förhållandevis tillförlitlig, men det har visat sig att även den är problematisk för Sveriges del (Ryning 2000). Dödsorsaksstatistiken ger däremot en bild som med all sannolikhet ligger mycket nära deras verkliga nivå och trend. Den upprättas också enligt en internationell standard vilken underlättar jämförelser mellan olika länder. I figurerna 17 och 18 har sådana uppgifter använts. För Holland finns endast uppgifter från år 1979 vilket gör att indexeringen utgår från detta år. För England finns endast uppgifter fram till år 1995.

Finland har under hela efterkrigstiden haft en mycket hög andel mord, inte bara i förhållande till resten av Norden utan även till resten av Europa. Medan utvecklingen i Sverige, Danmark och Norge fluktuerar kring 1–1 ½ mord per 100 000 invånare ligger den finska serien kring 3 mord fram till mitten av 1990-talet varefter serien minskat till omkring 2 mord per 100 000 finska invånare. En överraskning för den nye på området är kanske också att utvecklingen generellt inte har varit ökande över hela perioden. Från och med år 1975 finns först en svag ökning eller stabilitet bland de nordiska länderna. Efter år 1990 minskar sedan morderna i samtliga fyra länder ända fram till periodens slut (se figur 17).

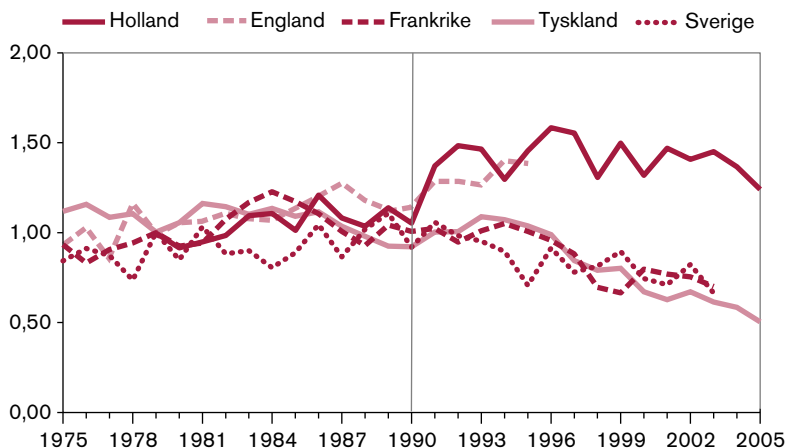
Fram till början av 1990-talet är skillnaderna i (relativa) mord- och dråptrender för de utomnordiska länderna och Sverige inte särskilt stora (se figur 18). Den andra hälften av perioden visar större skillnader. Englands serie sträcker sig bara fram till 1995 men den visar inga tecken på att bromsas upp efter år 1990. Holland har en trappstegsliknande ökning under de första åren på 90-talet varefter serien fluktuerar kring samma nivå under de därpå följande åren. Som tidigare

nämnts minskar dessa brott i Sverige under den andra hälften av perioden. Detsamma visar också data för Tyskland och Frankrike.

Om man bortser från den trappstegsliknande ökningen i Holland är det bara England som (eventuellt) avviker från en gemensam trend. Denna innebär att fram till år 1990 finns en svag ökning eller stabilitet och därefter minskar morderna i de studerade länderna.

Figur 17. Mord och dråp per 100 000 invånare i Norden mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1979=1).

Figur 18. Mord och dråp per 100 000 invånare i Sverige, England, Tyskland, Frankrike och Holland mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1979=1).

Sammanfattning av brottstrenderna

Om utgångspunkt tas i de två frågor om brottsutvecklingen som ställdes i inledningen kan följande konstateras:

- Analysen av anmälningstatistiken tyder på att brottsutvecklingen i de studerade länderna varit klart likartad mellan åren 1975 och 2005. Vissa skillnader finns men i huvuddrag är trenderna samstämmiga.
- När det gäller stöldbrotten ökar anmälningarna i de flesta länder fram till omkring år 1990 varefter de faktiskt minskat ända till år 2005.
- När det gäller våldsbrott visar de anmälda misshandelsbrotten däremot en kontinuerlig ökning över hela perioden, och det gäller i princip samtliga länder. Samtidigt har enligt dödsorsaksstatistiken det grövsta våldet, mord och dråp, minskat i många europeiska länder sedan år 1990.

Den kraftiga ökningen av våldtäktsanmälningar i Sverige är lika stor eller större i Norge, England och Frankrike. Utvecklingen av mord och dråp är mycket likartad i Norden över hela perioden. Finland har en högre nivå än de andra nordiska länderna. I de utomnordiska länderna är mord- och dråputvecklingen mer likartad i den första delen av perioden än därefter. Sedan år 1990 har morden minskat i samtliga länder utom i Holland och England.

Genomgången visar således på en minskande trend av stöldbrott och det allvarligaste våldet i flera europeiska länder. I Sverige diskuteras hur den kraftiga ökningen av misshandelsanmälningar ska tolkas till exempel mot bakgrund av att alternativa data från offerundersökningar inte ger stöd för att det mindre allvarliga våldet skulle ha ökat i Sverige under samma period. Jämförelser mellan olika datakällor försvåras bland annat av att de till viss del gäller olika populationer. Man kan också ifrågasätta det rimliga i att misshandelsbrotten skulle öka kraftigt samtidigt som mord och dråp minskar (se kapitlet om misshandel). Hur ser förhållandet mellan olika indikatorer på våldsutvecklingen ut i andra länder? Tidigare studier har visat att samma mönster återkommer i flera andra europeiska länder; offerstatistiken visar inte samma entydiga ökning av misshandel som polisstatistiken (Westfelt 2001).

Sammanfattning – svensk brottsutveckling i internationell belysning

Resultatet av analysen kan grovt sammanfattas i följande punkter:

Brottslighetens nivå och enstaka årliga förändringar kan inte jämföras med hjälp av polisstatistik om anmälda brott. Denna statistik kan i stället användas för att jämföra *brottsrender* i olika länder.

De internationella offerundersökningarna kan användas för nivåjämförelser av brott i olika länder. Här krävs dock stor försiktighet eftersom vissa delstudier bland annat har mycket stora bortfall.

För många brottstyper ligger de svenska brottsnivåerna nära Europagenomsnittets. Ett undantag är att Sverige har en stor andel som uppger att de utsatts för cykelstöld, ett annat att relativt få har utsatts för rån. Eventuellt har dock den svenska nivån av rån närmat sig den europeiska under senare tid.

Resultaten från en jämförelse av brottsrender mellan åren 1975 och 2005 visar att brottsutvecklingen varit klart likartad i de nio europeiska länder som ingått. Det finns under vissa år skillnader i specifika brottkategorier, men den övergripande bilden är en tydlig likhet.

Trendanalysen visar att den positiva utvecklingen av stöldbrotten i Sverige och resten av Europa har fortsatt in i 2000-talet. Stöldbrotten har minskat i samtliga undersökta länder mellan åren 1990 och 2005.

En tydligt ökande trend mellan åren 1975 och 2005 finns för samtliga länder när det gäller anmälda misshandelsbrott. Samtidigt visar förhållandevis tillförlitliga uppgifter om utvecklingen av det grövsta våldet, mord och dråp, en minskande trend i Europa sedan år 1990.

Tidigare forskning visar att det inte bara i Sverige utan även i flera andra europeiska länder finns en diskrepans mellan två indikatorer på det mindre allvarliga våldet, det vill säga, att misshandelsbrotten ökar enligt polisstatistik men inte enligt offerundersökningar.

Referenser

- Ahlberg, J. (1994). Brottsstatistik är svår att jämföra. I: J. Ahlberg (red.) *Brottsutvecklingen 1992 och 1993*. Rapport 1994:3, s. 165–174. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Archer, D. och Gartner, R. (1984). *Violence & Crime in Cross-National Perspective*. New Haven: Yale University Press.
- Bennett, R. R. och Lynch, J. P. (1990). Does a Difference Make a Difference? Comparing Cross-National Crime Indicators I: *Criminology*, Årg. 28, s. 153–182.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Våldtäkt mot personer 15 år eller äldre. Utvecklingen under åren 1995–2006*. Rapport 2008: 13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Våldtäkt. En kartläggning av polis-anmälda våldtäkter*. Rapport 2005: 7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1980). *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1979. Rapport 1980:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Council of Europe (1982). *Trends in Crime: Comparative Studies and Technical Problems*. Fifth Criminological Colloquium, 23–25 November 1981. Strasbourg.
- van Dijk, J., van Kesteren, J., Smit, P. (2007). *Criminal Victimization in International Perspective – Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS*. The Hague: Onderzoek en beleid, No 257. Ministry of Justice, WODC 2007.
- van Dijk, J., Manchin, R., van Kesteren, J., Hideg, G. (2007b). *The Burden of Crime in the EU*. Research Report: A Comparative Analysis of the European Survey of Crime and Safety (EU ICS) 2005. Brussels: Gallup Europe 2007.
- van Dijk, J. och van Kesteren, J. (1996). The Prevalence and Perceived Seriousness of Victimization by Crime. Some Results of the International Crime Victims Survey. I: *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Årg. 1, s. 48–70.
- van Dijk, J. M. och Mayhew, P. (1993). *Criminal victimisation in the industrialised world: key findings of the 1989 and 1992 international crime surveys*. I: A. Alvazzi del Frate, U. Zvekic & J. van Dijk (red.) *Understanding Crime*. Experiences of Crime and Crime Control. UNICRI Publication Nr. 49, s. 1–49. Rome.
- van Dijk, J. M., Mayhew, P., Killias, M. (1990). *Experiences of Crime Across the World: Key Findings of the 1989 International Crime Survey*. Deventer: Kluwer.
- von Hofer, H. (red.) (1997). *Nordic Criminal Statistics 1950–1995*. Summary of a Report. Report 1997:2. Stockholm: Department of Criminology.
- von Hofer, H. (red.) (1991). *Nordic Criminal Statistics 1950–1989* Summary of a Report. Statistical Reports of the Nordic Countries, nr 57. Copenhagen: Nordic Statistical Secretariat.
- Kesteren, J.N. van, Mayhew, P. och Nieuwbeerta, P. (2000). *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries: Key-findings from the 2000 international Crime Victims Survey*. the Hague, Ministry of Justice, WODC. Onderzoek en beleid, nr. 187.
- Mayhew, P. och van Dijk, J. (1997). *Criminal Victimization in Eleven Industrialised Countries: key findings from the 1996 International Crime Victimization Survey*. Prepared for the European Union Conference: Crime Prevention: towards a European level, 11–14 May, Noordwijk, the Netherlands.

- Ryning, M. (2000). *Dödligt våld i Sverige 1990–1998*. Licentiatavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Westfelt, L. (2001). *Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- WODC (2006). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, Third edition*. Rapport nr. 241. Den Haag.

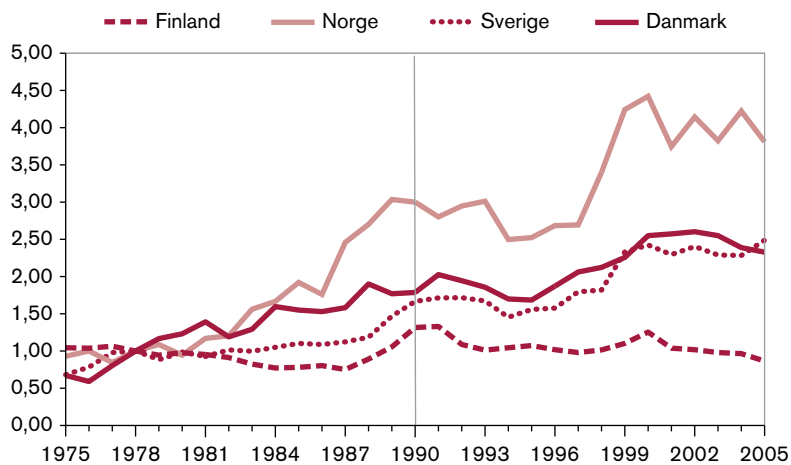
Bilaga. Tabeller och figurer

I Tabell B1 finns dataunderlaget för figurerna 1–12. Där framgår även vilka av länderna som inte varit med i ICVS annat än vid ett enstaka år. Antalet år länderna medverkat är angivet i parentes efter varje land. För närmare bestämt 7 av de 17 länderna finns det endast uppgifter från ett år. De resterande 10 länderna har antingen varit med vid tre eller fyra omgångar av ICVS.

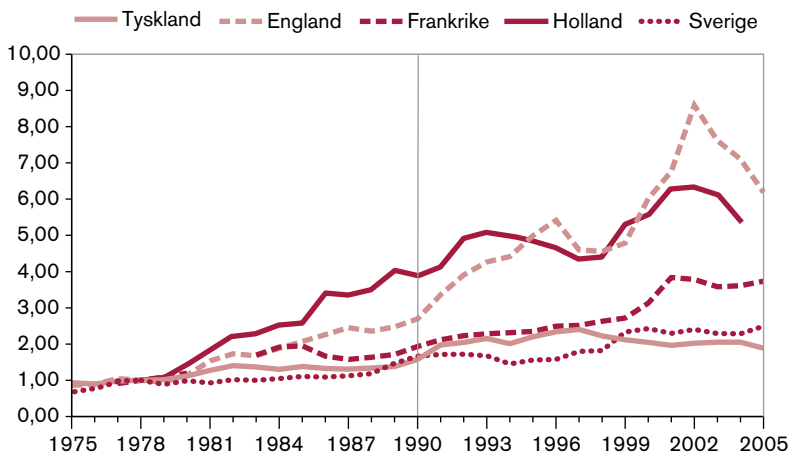
Tabell B1. Medelvärden för europeiska länders andel utsatta för olika brottstyper enligt ICVS år 1989, 1992, 1996 och 2000.

Land (antal år)	Alla (11) brott (%)	Bil- stöld (%)	Stöld ur/fr. bil (%)	Ska- deg av bil (%)	Mc- stöld (%)	Cykel- stöld (%)	In- brott (%)	Rån (%)	Stöld fr. pers. (%)	Sex- ual- brott (%)	Vålds/ hot- brott (%)
Österrike (1)	18,8	0,1	1,6	6,7	0,0	3,3	0,9	0,2	5,0	3,8	2,1
Belgien (3)	19,5	0,8	3,4	6,3	0,6	3,0	2,1	1,0	3,8	1,3	2,4
Danmark (1)	23,0	1,1	3,4	3,8	0,7	6,7	3,1	0,7	4,1	2,5	3,6
England och Wales (4)	26,7	2,5	7,2	9,2	0,3	2,5	2,7	1,1	4,2	2,0	4,4
Finland (4)	18,8	0,5	2,9	4,4	0,2	4,5	0,5	0,7	3,6	2,6	3,9
Frankrike (3)	22,0	1,9	6,2	7,6	0,6	2,0	1,9	0,8	3,5	1,0	3,4
Tyskland (1)	21,9	0,4	4,7	8,7	0,2	3,3	1,3	0,8	4,0	2,8	3,1
Italien (1)	24,6	2,7	7,0	7,6	1,5	2,3	2,4	1,3	3,6	1,7	0,8
Holland (4)	28,7	0,4	5,3	9,2	0,7	8,5	2,2	0,8	5,1	2,9	3,7
Nordirland (3)	15,6	1,5	3,3	5,2	0,0	1,4	1,4	0,4	2,3	1,2	2,2
Norge (1)	16,4	1,1	2,8	4,6	0,3	2,8	0,7	0,5	3,2	2,2	3,0
Polen (3)	24,2	0,9	5,5	5,7	0,5	3,7	2,0	1,8	6,3	1,9	3,6
Portugal (1)	15,5	0,9	4,9	6,3	0,3	0,8	1,4	1,1	1,9	0,6	0,9
Skottland (3)	22,5	1,1	5,4	8,4	0,2	1,6	1,7	0,7	3,9	1,2	4,0
Spanien (1)	24,8	1,4	9,6	6,6	0,8	1,1	1,6	3,1	5,2	2,3	3,1
Schweiz (3)	20,4	0,1	2,2	5,0	0,9	5,0	1,6	0,7	4,9	2,8	2,2
Europa (16 länder)	21,5	1,1	4,7	6,6	0,5	3,3	1,7	1,0	4,0	2,1	2,9
Sverige (3)	23,4*	1,4	4,7	4,6*	0,5	7,7*	1,5	0,6*	4,9*	2,1	3,7
Europa (9 länder)	22,0	1,1	4,6	6,8	0,4	3,0	1,8	0,9	4,1	1,9	3,3

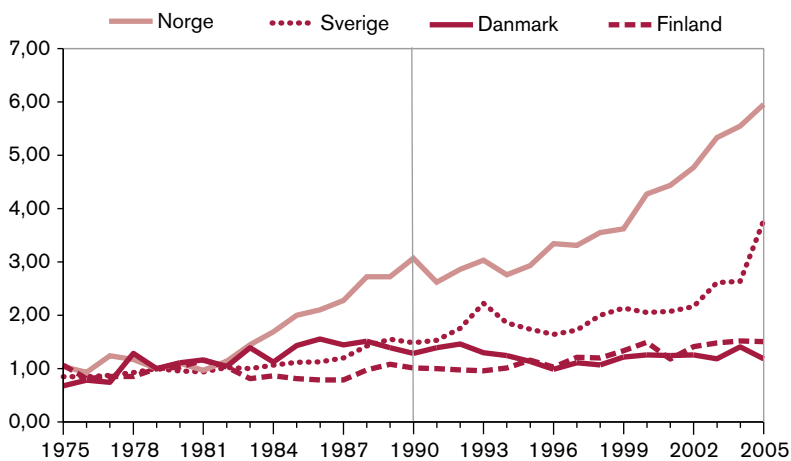
* Signifikant skild från Europa (9 länder).

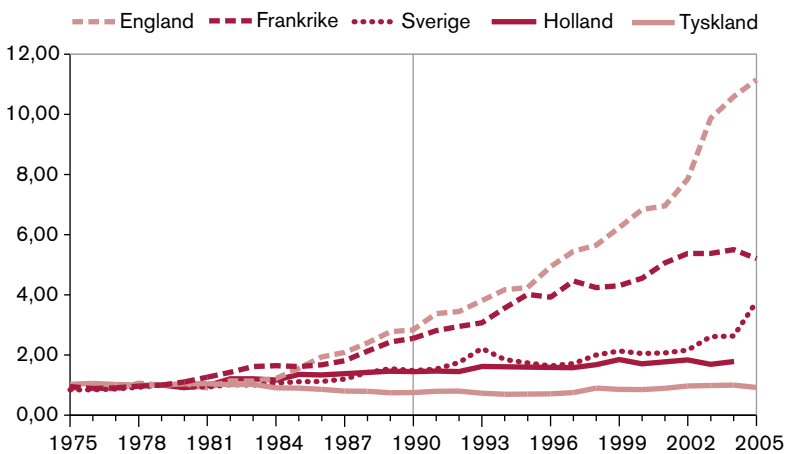
Figur B1. Antal anmälda rån per 100 000 invånare i Norden mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1978= 1).

Figur B2. Antal anmälda rån per 100 000 invånare i Sverige, England, Tyskland, Frankrike och Holland mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1978= 1).

Figur B3. Antal anmälda våldtäkter per 100 000 invånare i Norden mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1979=1).

Figur B4. Antal anmälda våldtäkter per 100 000 invånare i Sverige, England, Tyskland, Frankrike och Holland mellan 1975 och 2005. Indexerade data (index 1979=1).